

« zurück blättern vor »

SZLAK subst. m. (f.), ab 1425; auch *szlaka*, *ślak*. **1)** ‘Spur, die nach dem Vorbeigehen oder -fahren von jmdm. oder etw. bleibt, Fahrte; auch übertr.’ – ‘ślad pozostały na podłożu po przejściu lub przejeździe kogoś lub czegoś, trop; też przen.’: 1.H.15.Jh. R XVI 344, STP *Slaky vestigia*. o 1472 AGZ XV 136, STP *Ministerialis... vidit gayum al. zapustą executum... et eundo vestigio al. slakym... init usque in curiam... Derslai*. o 1537 LibLeg 6/156v, SPXVI *fzybygy ony y dobirthky do syebye przypanzone y slyakym dogmane vydacz*. o 1594 SarnStat 142, SPXVI *iześ ty fzlák / gdzie konie albo woły goniono z Korony nád Dekret królewski vgniał*. o (†1760) 1765–1778 Bals.Niedz. 2 478, L *Lekarski szlak na samym domyśle, a domysł pewności dać nie może*. o vor 1764 TR *iego fzlakiem (śladem) idę*. o †1835 Brodz., Sw *Wąż, pętając z rosą po trawniku, zostawuje po sobie S[zlak]*. o [LBel.] 1923 Niedb.Łow. 169, DOR *Lis, krocząc, stawia przednie i tylne stawki w prostej linii, czyli sznuruje. W ucieczce szlak jego podobny bardzo do szlaków równej wielkości psa*. – STP, SPXVI, MAČZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR. **2)** ‘Besatz, Besatzstreifen, Borte’ – ‘lamówka, galon’: 1481 SkarbMaz nr 511, STP *Aurifabro super slak... dedi 2 florenos super poslothka*. o 1495 RocznKrac XVI 62, STP *Item sacculus parvus cum slakly*. o 1550 LibMal 153, SPXVI *wczyagneli [...] fmkuy skorzane y flak od fukna*. o †ca.1628 Błaż., Sw *Dawni Polacy świąt uroczystych przy odprawianiu mszy św. S[zlak] abo ręcznik biały nakształt stuły kaptańskiej z szyi zwiesiuszy, nosili*. o 1765–1784 Mon. 69 602, L *krawcy na swój odwrwis lepiey, ani/żeli kiedy na szlak ftkroić umieią*. o †1856 Koź., Sw *Żupany ponsowe, kontusze białe, na wszystkich szwach szamerowaae złotemi szlakami, z fabryk krajowych*. o (†1890) 1918 Tokarz.Siedem 192, DOR *Górny szlak w tym pokoju nie podoba jej się wcale i chce, aby był przemalowany*. o (1912) 1948 Żer.Uroda 255, DOR *Miała na sobie suknię jak gdyby grecką, obramowaną fiotkowym szlakiem*. o 1953 Rein.Druki 208, DOR *Dokoła motywu środkowego tego obrusa biegnie szlak złożony z motywów roślinnych, geometrycznych*. – STP, CN, TR, L, SW, DOR. **3)** ‘Weg, Straße, Pfad, Paß, Durchgang’ – ‘droga, trakt, przesmyk, przejście’: 1500 AGZ XIX 469, STP *Qui debet dicere, quomodo prefatos boves acquisivit, utrum repercusserunt eos a Thartaris vel in via al. na szlyaku sunt inventi*. o 1545 LibLeg 11/134v, SPXVI *zebi flyak panyfthwa Lithewfzkyego traczyły a kv barv [...] pedzyły*. o 1596 Budn.Cyc. 61, L *Szlak przodków swoich opuściwszy, za swoim się przedsięwzięciem udawamy*. o (1611) 1768 Gwagn. 618, L *Szlaki Tatarskie zwycayne, któremi zwykli wpaść do ziem Ruskich i do Wołoch, są trzy: ieden Kuczmienski, drugi czarny szlak, trzeci Wołofki*. o 1636 Żebr.Ow. 118, L *Szlak ziemia w piekło otwarta*. o (1663) 1922 Zimor 165, BRÜCKNER

SIELANKA *Skoczyli do przedmiejskich [...] ślaków. Lecz ich tam przedmieszczanie razili z półhaków.* ○ (1664) 1978 Chrap.Diar. 446 *tym szlakiem wprzód szedł i Jm. Pan Hetman Polny.* ○ (1703) 1705 Chrościń.Job 176 *Syonijskie ścieżki, drogi i ślaki [viae syon].* ○ 1781–1782 Pilch.Sen.List. 289, L *Bieg gwiazd dokonany, tymże szlakiem na nowo poczyna.* ○ 1857 Dz. Lit.Lw. 16, DOR *Mojej drogi widzę ślak niemylny.* ○ †1861 Chodź., Sw *Rzekłbyś, że dusza nasza pragnie ulecieć w nowy, nieprzebyty S[ślak] wieczności, na który z łona jej spadła.* ○ (1898) 1952 Żer.Syzyf. 87, DOR *Konie wlokły się nogą za nogą po kamienistym szlaku.* ○ (1938) 1950 Cent. Foka 98, DOR *Pokazuje mi na mapie szlaki swych wędrowek.* ○ 1957 Turysta 3 s.4, DOR *Szlak turystyczny prowadzi nas od niewielkiej stacyjki w stronę gór.* ○ 1970 Steinhaus 13 *budowka szlaku kolejowego.* – STP, SPXVI, TR, L, SWIL, Sw, DOR. **4)** ‘Käfig, Vogelbauer, Falle’ – ‘klatka, potrzask’: 1561 1. Leop.Kr. 5 27, L *Jako szlak pełen ptaków, tak domy ich pełne zdrady.* ○ 1564 Mącz 79c, SPXVI *Decipulum, Ślák ná ptaki / klatká.* ○ 1571 Cresc 636, SPXVI *Lowią też ptaki klatkami ktore fzlaki zową.* ○ [LBel.] 1780 Włodek Sł, MAY *Ślak na ptaki.* – SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, Sw. **5)** ‘Täuschung, Trick’ – ‘wybieg, oszustwo’: [einzQu.] 1597 GosłCast 54, SPXVI *Sczęśliwy by był [...] Któryby nie stąpił tu zá niepeunými Drogomylnými fprawek takich fzláki.* ○ 1597 GosłCast 27, SPXVI *A iákóz pan nie przeymie iéy chytrego fzláku?* – nur SPXVI. **6)** ‘Qualität, Gestalt, Aussehen’ – ‘jakość, wygląd, postać’: [hapax] 1597 GosłCast 68, SPXVI *Ták zły iáko dobry / w iednym ftoi fzláku: Wfzyfcy w iedný poftáci.* – nur STP. **7)** ‘Grenze, Ende’ – ‘kres, koniec’: vor 1764 TR *na szlaku (kraju) świata.* ○ 1776 Dudz 61, MAY *Szlak świata.* – CN, TR, SW sowie BAN (selt. obs.). **8)** ‘Trommelschlag als Signal’ – ‘uderzenie w bęben jako sygnał’: [hapax] vor 1915 Gemb., Sw – nur Sw. ◇ **Var:** *ślak* subst. m., 1500 AGZ XIX 469, STP – STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, Sw, DOR; *ślaka* subst. f. – Sw; *ślak* subst. m., 1.H.15.Jh. R XVI 344, STP ○ [LBel.] 1857 Dz.Lit.Lw. 16, DOR – STP, SPXVI, CN, TR, L, SWIL, Sw, DOR. ◇ **Etym:** **1)** mhd. *slac, slag* subst. m., ‘Spur, Fährte, Weg’, LEX, nur für Inh. 1, 3. **2)** nhd. *Schlag* subst. m., ‘Fußspur, Fährte; Gattung, Art; ein Behälter für Vögel, Vogelfalle; Schlag der Trommel’, GRI, nur für Inh. 1, 4, 6, 8. ◇ **Konk:** *klatka* subst. f., bel. seit ca.1500, STP, zuerst geb. CN, nur für Inh. 4; *tor* subst. m., bel. seit 1791, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 3. ◇ **Hom:** †*szlag, †ślaka.* ◇ **Der:** *ślakować* v. imp., ‘(auf-) spüren, der Spur nachgehen, verfolgen’, 1579 KochPs 82, SPXVI, zuerst geb. CN; *ślakować* v. imp., ‘dss.’, 1579 Calag 460 b, SPXVI, zuerst geb. TR; *przeszlakować* v. imp., ‘aufspüren’, (1611) 1767 Krom. 380, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 1; *poszlakować* v. imp., ‘aufspüren, entdecken’, (1616) 1637 Zaw.Gosp., L, zuerst geb. L, nur für Inh. 1; *wyślakować* v. imp., ‘aufspüren’, (1621) 1643 Cn.Th. 1334, L, zuerst

geb. CN, nur für Inh. 1; *szlakowy* adj., 1778 Nar.Dz. 3 91, L, zuerst geb. L; *szlaczek* subst. m., 1775–1806 Teat. 31b 47, L, zuerst geb. BAN; *zszlakować* v. imp., ‘aufspüren, entdecken’, [hapax] 1799 P.Kchan.Jer.1 8, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 1; *wyszlakować* v. imp., ‘Kleider mit einem Besatz benähen’, 1806 Bndtk., L, zuerst geb. L, nur für Inh. 2; *szlakowy* adj., (1845) o.J. Rzew.H.Listop. II 68, DOR, zuerst geb. SW; *ślakowny* adj., zuerst geb. SWIL. ❖ Inhalt 2 ist vielleicht eine Weiterentwicklung von mhd. *slac* ‘die eigene Art der Tuchmacher, das Tuch zu falten; Faltenschlag’ (oder aber eine metaphorische Verwendung von Inhalt 1 ‘Fährte’). Die Schreibweisen des 15. Jhs. sowie die Schreibung <s> und <f> des 16. Jhs. erlauben keine Entscheidung, ob es sich um /s/, /ś/ oder /š/ handelt, die sonstige Schreibweise des 16. Jhs: <sz> und <ś> legt allerdings die Vermutung nahe, daß spätestens in dieser Zeit die Aussprache [s] nicht mehr vorkommt. Das Femininum *szlaka*, gebucht (ohne Beleg) nur bei Sw, entstand vielleicht unter dem Einfluß von *klatka* ‘Käfig’.

« zurück blättern vor »